

Chorna Y. M., Chorny M. M. Psychodiagnosis of development level of student youth enterprising skills. In the article are substantiated the need to develop entrepreneurial skills. Developed a psychodiagnostic complex to identify the level of entrepreneurial skills in students. Done partial approbation of psychodiagnostic complex. Analyzed the results of diagnosis. Done the comparative analysis of results obtained on two research bases. Established the level of entrepreneurial abilities of students. Researched the gender differences in the development of entrepreneurial skills.

Keywords: entrepreneurial skills, entrepreneur, enterprise, psychodiagnostics.

Відомості про авторів:

Чорна Ірина Михайлівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка;

Чорний Михайло Михайлович – студент 3 курсу юридичного факультету, спеціальність «Соціальна робота», Тернопільського національного економічного університету.

Статтю подано до друку 30.01.2016.

УДК. 159. 992. 6 + 316. 772. 5

© О. В. Зінченко, 2016

О. В. Зінченко (м. Київ)

ДИНАМІКА МОТИВІВ КОРИСТУВАННЯ ІНТЕРНЕТОМ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Зінченко О. В. Динаміка мотивів користування Інтернетом у підлітковому віці. У статті розглядається проблема мотивації користування Інтернетом у підлітковому віці. Здійснено теоретичний огляд класифікацій спонукань мережевій діяльності у контексті особливостей психічного розвитку дитини. Представлені результати емпіричного дослідження, проведеного у віковому інтервалі 13-15 років. За допомогою методу факторного аналізу виокремлено основні групи мотивів інтернет-діяльності у кожному віковому проміжку та проаналізовано їх змістовне наповнення. Встановлено динаміку кожної досліджуваної мотиваційної тенденції та зміну їх значущості для особистості підліткового віку. Представлено методiku вивчення змісту мотивів користування Інтернетом, яку було модифіковано для підліткового віку. Проаналізовано мотивацію мережевої комунікації у особистій і навчальній сфері. Особливу увагу звернено на мотив зменшення самотності та його зв'язок з іншими компонентами віртуальної активності. З'ясовано основні характеристики динаміки розважальних спонук в інтервалі 13 – 15 років. Встановлено показники навчально-пізнавальної та інструментальної мотивації, що проявлялася у пошуку інформації та виконанні певної діяльності. Виявлено зміни ігрового компонента у загальній структурі мережевої активності протягом підліткового віку. Проаналізовано характер прояву специфічних для віртуального світу спонук (інформаційно-технологічної заглибленості) та висловлено припущення щодо їх впливу на поведінку підлітка. З'ясовано місце творчості у мережевій діяльності. Зроблено висновки про трансформації мотивів користування Інтернетом у підлітковому віці. Встановлено перспективи подальших наукових досліджень проблематики у напрямі з'ясування гендерних показників користування Інтернетом.

Ключові слова: підлітковий вік, мотиви, інтернет-діяльність, мотиви інтернет-діяльності, інструментальні мотиви, релаксаційні мотиви, навчально-пізнавальні мотиви, комунікативні мотиви.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими практичними завданнями.

З'ясування змісту мотивів психічного життя завжди було одним із центральних завдань психологічної науки: тільки досконало вивчивши чинники дій і вчинків людини, можна говорити про повноцінне пізнання психіки. Різноманітність поглядів на цю проблему часто зумовлює появу суперечливих теоретичних позицій, що вказує на складність та фундаментальність феномену. У цьому контексті важливо пам'ятати, що, незважаючи на деяку методологічну неоднозначність, збирання та якісний аналіз емпіричного матеріалу є шляхом до створення стійких теоретичних конструкцій. На нашу думку, основну увагу у реалізації цього завдання слід звернути на дослідження вікової динаміки мотивів у різних видах діяльності.

Підлітковий вік – це час кардинальних, системних змін психічних явищ, тому вивчення мотиваційної сфери у цьому періоді є особливо актуальним з теоретичного та практичного поглядів. Зазначимо, що цей напрям досліджень має ґрунтовні здобутки, які стосуються вивчення мотивів навчання, спілкування, праці, дозвілля. Проте з'ясування спонукальних сил користування мережею Інтернет, на нашу думку, є недостатнім, хоча перебування у мережі має виняткове значення для сучасного підлітка. Інтеграція віртуального світу в повсякденне життя відбувається дуже швидкими темпами, що викликає низку психічних трансформацій, які можуть мати непередбачуваний характер і потребують особливої уваги науковців. Особливо, це стосується підліткового віку, коли рівень соціальних ризиків є дуже високим, а захоплення Інтернетом може набувати неконтрольованого характеру і викликати непрогнозовані негативні наслідки. Таким чином, встановивши основні чинники, що спонукають підлітків до перебування у мережі, ми можемо говорити як про доповнення теоретичних уявлень, так і про створення ефективних програм профілактики та корекції можливого негативного впливу Інтернету на особистість.

Теоретичний аналіз досліджень проблеми. Традиційно поняття мотиву прийнято розуміти як чинник, що стимулює діяльність і поведінку. Проте, незважаючи на простоту і очевидність визначення, наукові погляди на глибинні механізми явища є дискусійними. Так, Є. П. Ільїн аналізує низку теоретичних підходів, де мотиви пояснюють як потребу (Д. В. Колосов, П. В. Сімонов та ін.), мету (С. П. Манукян, С. Л. Рубінштейн та ін.), намір (Б. В. Зейгарнік, К. Левін та ін.), стійкі властивості особистості (М. Мадсен, К. К. Платонов, В. С. Мерлін та ін.), стан (Р. Пілоян, Дж. Гілфорд, Є. Хілгард та ін.), задоволеність (В. Г. Асєєв, А. Г. Ковальов, П. М. Ковальов та ін.), формулювання мети і засобів (К. Обуховський, А. Левицький та ін.) [3]. Упорядкувати наявні погляди можна, поділивши мотиви на внутрішні та зовнішні.

Дослідження спонук користування Інтернетом відбуваються починаючи з 90-х років ХХ століття (О. М. Арестова, Л. М. Бабанін, О. Є. Войскунський, І. Вассерман, М. Лінд, М. Річмонд-Аббот). Достатньо відомою є класифікація мотивів, розроблена на основі досліджень діяльності російськомовної інтернет-аудиторії [1]: 1) діловий; 2) пізнавальний; 3) комунікативний; 4) корпоративний (орієнтація на співпрацю); 5) мотив самоствердження; 6) рекреаційний (відновлення функціональної працездатності); 7) ігровий; 8) мотив афіліації (прагнення належати до певних віртуальних спільнот та угруповань); 9) мотив самореалізації (вияв творчості).

Ця класифікація базувалася на перенесенні аспектів реальної діяльності до віртуальної, а інтернет-середовище може породжувати специфічні спонуки. Так, А. І. Лучинкіна пропонує перелік суто мережевих мотивів: 1) внеску – розміщення цікавої інформації в мережі; 2) реплікації – відтворення себе в нових віртуальних ідентичностях; 3) втілення в роль – образ наділяється рисами за вибором користувача; 4) присутності – спілкуватися одночасно із великою групою співрозмовників, віддалених географічно [4].

О. Горошко вважає, що у зв'язку з багатофункціональністю інтернет-середовища дуже складно виявити й категоризувати структуру інтересів користувача мережі. Наприклад, мотив самореалізації часто тісно взаємодіє з мотивом рекреації, мотив афіліації – з комунікативним та корпоративним. Тому вчена виокремлює не окремі спонуки мережевої діяльності, а їх узагальнені групи: 1) інструментальні, пов'язані з виконанням певного виду діяльності (трудової, ігрової, навчальної); 2) комунікативні, що відображають реалізацію трьох аспектів спілкування: комунікативного, перцептивного та інтерактивного; 3) інформаційно-пізнавальні – отримання нових знань з певної сфери; 4) релаксаційні – пов'язані з відпочинком [2].

У цілому, незважаючи на певні досягнення досліджень мотивації інтернет-діяльності, майже нез'ясованими залишаються проблеми вивчення її вікової динаміки. Найвні наукові розвідки зосереджуються на дорослому й юнацькому віці і швидше накопичують фактаж, ніж простежують генезу змін, а напрям досліджень інших вікових періодів тільки починає формуватися.

У контексті теми статті проаналізуємо деякі теоретичні погляди на особливості мотивів підліткового віку. Л. С. Виготський вважав проблему інтересів центральною для розуміння психології підлітка, у тому числі, його мотиваційної сфери. На думку Є. П. Ільїна, спонукальна сфера особистості підліткового віку детермінується прагненням до самостійності та пов'язана з ігноруванням думок оточення [3]. Популярним є пояснення структури особистості підлітка через кризові тенденції його поведінки [5]. Зазначимо також, що розвиток мотивів визначається співвідношенням навчання та спілкування у діяльності.

Отже, у статті поставлено такі **цілі**: 1) з'ясування генези мотивів користування мережею Інтернет у віковому інтервалі 13 – 15 років; 2) виявлення ключових мотиваційних тенденцій мережевої діяльності підлітків.

Виклад основного матеріалу. Дослідження мотивації підлітків щодо користування Інтернетом проводилося у школах м. Глухова. Було сформовано три експериментальні вибірки по 50 осіб у кожній (13, 14 і 15 років) за умови дотримання рівномірності гендерного розподілу. Збирання емпіричного матеріалу відбувалося за допомогою модифікованої анкети визначення мотивації користування Інтернетом О. Горошко (табл. 1). Внесені зміни мають незначний характер і стосуються адаптації запитань до вікових особливостей досліджуваних. Анкета побудована за шкальним принципом і охоплює як зовнішні, так і внутрішні мотиви, що дозволяє більш диференційовано дослідити мережеві спонуки особистості.

Для кількісного аналізу отриманих результатів було використано факторний аналіз (метод головних компонент), де у ролі змінних виступали запитання анкети: у процедурі було застосовано varimax-оберт, визначення кількості значущих факторів відбувалося за критерієм Кайзера, кількість факторів не обмежувалася. Обчислення проводилося за допомогою комп'ютерної програми SPSS 16.

Інтерпретація отриманих результатів відбувалася через аналіз розподілу факторних навантажень та пояснення отриманих факторних груп. Особлива увага зверталася на зміни змісту виділених факторів на кожному віковому відтинку.

Аналіз результатів отриманих у вибірці 13-річних, дозволяє виокремити чотири основні групи мотивів (табл. 2). Перший компонент можна охарактеризувати як комунікативно-релаксаційну мотивацію, що пояснює використання Інтернету з метою пошуку друзів, спілкування з протилежною статтю, цікавого проведення часу, обговорення спільних інтересів, перегляду фільмів та прослуховування музики. Бачимо, що у цьому комплексі прагнення до розваг поєднується з потребою в спілкуванні, де остання є домінантною. Факторні навантаження змінних відрізняються несуттєво, що свідчить про відсутність провідного мотиву. Використання Інтернету з метою отримання доступу до аудіо- та відеофайлів має дещо меншу

значущість. Ігровий мотив не залучено до групи комунікативно-релаксаційних мотивів через його незначне навантаження і більші показники в іншому факторі. Отримані результати можна пов'язати з вираженою потребою в спілкуванні підлітків.

Таблиця 1

Анкета для визначення мотивів користування Інтернетом

з/п	Інтернет потрібний, тому що допомагає:	Ніколи	Майже ніколи	Рідко	Не можу сказати	Часто	Дуже часто	Завжди
1.	отримувати інформацію про події, що відбуваються у світі		2	3	4	5	6	7
2.	отримати інформацію, необхідну для навчання		2	3	4	5	6	7
3.	виконати певну роботу		2	3	4	5	6	7
4.	цікаво провести час		2	3	4	5	6	7
5.	підтримувати спілкування з однокласниками під час виконання шкільних завдань		2	3	4	5	6	7
6.	знайти людей, що поділяють Ваші інтереси	1	2	3	4	5	6	7
7.	знаходити необхідні комп'ютерні програми	1	2	3	4	5	6	7
8.	слухати музику та переглядати фільми	1	2	3	4	5	6	7
9.	виявити свою творчість (малювання, писання віршів тощо)	1	2	3	4	5	6	
10.	знайти друзів	1	2	3	4	5	6	7
11.	спілкуватися з хлопцями (або дівчатами), які мені подобаються	1	2	3	4	5	6	7
12.	брати участь в он-лайн іграх	1	2	3	4	5	6	7
13.	відчути себе менш самотнім	1	2	3	4	5	6	7
14.	проводити концерти, шкільні та позашкільні заходи	1	2	3	4	5	6	7

Другий компонент можна визначити як інструментальний, що об'єднує мотиви, пов'язані з виконанням певної діяльності – навчальної, трудової тощо. Цей фактор охоплює використання Інтернету з метою підготовки до проведення шкільних заходів, виконання певної роботи, спілкування під час підготовки шкільних завдань, прояву власної творчості.

Таблиця 2

Розподіл факторних навантажень у вибірці 13-річних (повернена матриця компонентів)

Мотиви користування Інтернетом	Компоненти			
	1	2	3	4
знайти друзів	,740			
симпатія до протилежної статі	,727			
цікаво провести час	,722			
спільні інтереси	,719			
музика і фільми	,617			
проводити заходи		,755		
вияв творчості		,684		
спілкування про шкільні завдання		,591		
виконати роботу		,504		
інф. про події			,775	
зменшення самотності		,404	,652	
он-лайн ігри	,499		,648	
комп'ютерні програми				,855
інф. для навчання				,547

Показники факторних навантажень у цілому є нижчими, ніж у попередньому компоненті, що може вказувати на меншу значущість освітньої сфери порівняно з комунікативною. Зазначимо, що творчі мотиви шкільного життя переважають над навчальними у ставленні до Інтернету.

Наступний фактор можна охарактеризувати як мотивацію залучення до віртуального світу, що проявляється в ізоляції від інформації про події навколишнього світу (від'ємні значення кореляції), зменшенні самотності в інтернет-середовищі та захопленості мережевими іграми. Структуру цього комплексу можна пояснити прагненням підлітків відмежуватися від особистих проблем, шляхом втечі в іншу реальність.

Четвертий компонент має лише дві складові та поєднує мотиви пошуку комп'ютерних програм і навчальної інформації, що вказує на фактор пізнавально-інструментальної мотивації. Можна говорити, що використання інформаційних технологій є досить значущим для підлітків цього вікового проміжку.

Аналізуючи результати вибірки 14-річних, можемо констатувати збільшення кількості факторів мотивації інтернет-діяльності до п'яти (табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл факторних навантажень у вибірці 14-річних (повернена матриця компонентів)

Мотиви користування Інтернетом	Компоненти				
	1	2	3	4	5
спільні інтереси	,832				
симпатія до протилежної статі	,761				
знайти друзів	,761				
зменшення самотності	,732				
он-лайн ігри		,873			
комп. програми		,757			
проводити заходи			-,743		
музика і фільми			,709		
інф. для навчання				,697	
спілкування про шкільні завдання				,637	
виконати роботу				,578	
вияв творчості					,853
цікаво провести час	,410	,450			-,457
інф. про події			,431		,455

Першим виокремленим компонентом, як і в 13 років, є комунікативний, але його змістове наповнення дещо відрізняється. Мотив цікавого проведення часу має несуттєве факторне навантаження, а перегляд фільмів і прослуховування музики взагалі не представлені у структурі комплексу, що може вказувати на більш серйозне, виважене ставлення до процесу спілкування в Інтернеті. Цікаво, що мотив уникнення самотності в Інтернеті поєднується з прагненням до спілкування, а не з втечею до віртуального світу, як у попередньому випадку. Також більш вагомою стає позиція «обговорення спільних інтересів», яка по суті детермінує інші змінні фактора. У цілому ж значущість мотивації спілкування в Інтернеті у 14-річних зростає.

Більш оформленим стає ігровий мотив, який у поєднанні з пошуком комп'ютерних програм утворює окремий фактор. Цей компонент можна охарактеризувати як комп'ютерну (інформаційно-технологічну) заглибленість, де емоційне задоволення поєднується з інструментальним пошуком. Показовим є той факт, що кореляційні зв'язки релаксаційної складової (цікаве проведення часу) з фактором є низькими, що може свідчити про серйозне ставлення до мережевої гри. Можна припустити, що це пов'язано із значущістю рис віртуальної особистості, змагальними тенденціями, можливістю самореалізації в ігровій реальності.

Третій компонент вибірки 14-річних визначаємо як релаксаційний, де значні факторні навантаження мають змінні «слухати музику та переглядати фільми» і «проведення шкільних та позашкільних заходів» (від'ємна кореляція). Бачимо, що наявність оберненого зв'язку вказує на мінімізацію використання мережі з метою підготовки до учнівської самодіяльності.

Наступний фактор можна охарактеризувати як навчально-пізнавальний або інструментально-пізнавальний, де найвагомішою складовою є отримання інформації для навчання. Також до компонента належать мотиви спілкування про виконання шкільних завдань та виконання роботи. Зазначимо, що факторні навантаження цих змінних є дещо вищими, ніж у попередній вибірці, тому можна констатувати незначне зростання значущості Інтернету для навчальної діяльності підлітків.

Останній виділений фактор мотивів користування Інтернетом – прояв творчості. Порівняно з результатами 13-річних цей компонент набуває більш ізольованого характеру – фактично не пов'язаний з іншими мотиваційними тенденціями (слабкі показники кореляції наявні зі змінними «цікаве проведення часу» та «отримання інформації про події»).

Аналіз отриманих результатів у вибірці 15-річних указує на подальшу диференціацію мотивів користування Інтернетом у підлітковому віці: виокремлено 6 компонентів (табл. 4). Більш виявленим стає фактор релаксаційної мотивації, що базується на прагненні цікаво провести час. Показово: ця змінна корелює з прагненням зменшити самотність, що може вказувати на мотивації, що базується на прагненні цікаво провести час.

Таблиця 4

Розподіл факторних навантажень у вибірці 15-річних (повернена матриця компонентів)

Мотиви користування Інтернетом	Компоненти					
	1	2	3	4	5	6
цікаво провести час	,847					
зменшення самотності	,704					
виконати роботу		,852				
знайти друзів	,402	-,679				
спілкування про шкільні завдання		-,603				
інф. для навчання		,583	,506			
проводити заходи			,864			
музика і фільми	,505		-,560			,457
спільні інтереси				,855		
симпатія до протилежної статі				,794		
інф. про події					,713	
комп. програми					,696	
он-лайн ігри					,647	
вияв творчості						,893

Відзначимо, що формулювання «цікаве проведення часу» відображає суб'єктивні уявлення респондентів і по-різному може пояснюватися підлітками. Позиція про музику і фільми теж наявна у цьому факторі, але має незначне навантаження.

Другий фактор (інструментальний) є біполярним, тобто включає змінні з прямим і оберненими кореляційними зв'язками. Основою цього фактора є мотив виконання роботи, показники якого у 15-річних є найвищими у всьому досліджуваному проміжку. Також позитивні

навантаження, але менш значущі має мотив отримання інформації для навчання. На основі від'ємних показників змінних «пошук друзів» та «спілкування про навчальні справи» можна зробити висновок, що у цьому компоненті інструментальні тенденції використання Інтернету поєднуються із зменшенням комунікативних проявів.

Третій компонент можна коротко охарактеризувати як освітньо-інструментальну мотивацію, що містить спонуки, пов'язані з особливостями шкільного життя, а також обернений зв'язок з розважальним аспектом. Системоутворювальною змінною є підготовка до шкільних і позашкільних заходів.

Зберігається значущість комунікативного фактора, але мінімізується його зміст: обговорення спільних інтересів поєднується з симпатією до протилежної статі. Високі факторні навантаження змінних можна пояснити віковими особливостями особистості підлітка – розвитком сфери інтересів, інтимно-особистісним спілкуванням як провідною діяльністю.

Знову виникає фактор інформаційно-технологічної заглибленості, що об'єднує пошук інформації про новини, пошук комп'ютерних програм та захоплення он-лайн іграми. Зазначимо, що у цьому компоненті цікавість до навколишнього світу поєднується із заглибленням у віртуальну ігрову реальність – об'єднувальною ланкою цієї системи є взаємодія з комп'ютером.

Останнім, шостим, компонентом, як і в попередній вибірці, є мотивація до творчості, що також є ізольованою від інших змінних.

Висновки. Отже, проаналізувавши результати емпіричного дослідження мотивації користування Інтернетом, підсумуємо ключові моменти трансформації спонукальних тенденцій мережевого життя протягом підліткового віку.

Фіксується неоднозначна динаміка і зміна змісту комунікативної мотивації: у 14 років вона стає більш виявленою порівняно з 13-річними і відокремлюється від групи релаксаційних спонук, а у 15 років цей фактор є більш спрямованим на міжгендерну взаємодію, а деякі його складові взагалі мінімізуються. Значущість навчально-пізнавальної мотивації мережевого життя дещо підвищується у 14 і знижується у 15 років. Розважальні мотиви виявлені протягом усього досліджуваного проміжку. Особливу увагу слід звернути на фактор, який був інтерпретований нами як мотивація відходу від реальності, – він зафіксований у 13 років, а у 15 років виокремлено чинник інформаційно-технологічної заглибленості. Спонука використання Інтернету як джерела творчого пошуку майже не взаємодіє з іншими змінними і фактично утворює окремий чинник – тільки у 13 років є частиною інструментальної мотивації. Значущість групи інструментальних мотивів є досить відчутною протягом усього досліджуваного проміжку.

У цілому спостерігається поступова диференціація виділених факторів з віком (зростання від 4-х до 6-ти), що вказує на зниження внутрішньої інтеграції мотиваційних тенденцій у користуванні Інтернетом. Подальші наукові дослідження проблеми є актуальними у контексті з'ясування гендерних відмінностей мотивів віртуального життя підлітків та встановлення їх зв'язку з іншими компонентами особистості.

Література

1. Арестова О. Н. Мотивация пользователей Интернета / О. Н. Арестова, Л. Н. Бабанин, А. Е. Войскунский // Гуманитарные исследования в Интернете. – М., 2000. – С. 55 – 76.
2. Горошко О. Мотиви користування мережею Інтернет: гендерний аналіз / О. Горошко // Соціальна психологія. – 2009. – № 4. – С. 148 – 161.
3. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – Издательство : Питер, 2002. – 512 с.
4. Лучинкіна А. І. Аналіз мотиваційної складової інтернет-соціалізації / А. І. Лучинкіна // Практична психологія і соціальна робота. – 2014 – № 9. – С. 1 – 4.

5. *Поліщук В. М.* Вікові кризи в підлітковому і юнацькому віці : [монографія] / В. М. Поліщук. – Суми : Університетська книга, 2012. – 478 с.

Зинченко О. В. Динамика мотивов пользования Интернетом в подростковом возрасте. В статье рассматривается проблема мотивации пользования Интернетом в подростковом возрасте. Осуществлен теоретический обзор классификаций побуждений сетевой деятельности в контексте особенностей психического развития ребенка. Представлены результаты эмпирического исследования, проведенного в возрастном интервале 13-15 лет. С помощью метода факторного анализа выделены основные группы мотивов интернет-деятельности в каждом возрастном промежутке и проанализировано их содержательное наполнение. Установлена динамика каждой исследуемой мотивационной тенденции в течение подросткового возраста. Представлена методика изучения содержания мотивов пользования Интернетом, которая была модифицирована для подросткового возраста. Проанализирована мотивация сетевой коммуникации в личной и учебной сфере. Особое внимание обращено на мотив уменьшения одиночества и его связь с другими компонентами виртуальной активности. Выявлены основные характеристики динамики развлекательных побуждений в интервале 13 – 15 лет. Установлены показатели учебно-познавательной и инструментальной мотивации, что проявлялась в поиске информации и в разных видах деятельности. Выявлены изменения игрового компонента в общей структуре сетевой активности подросткового возраста. Проанализирован характер проявления специфических для виртуального мира побуждений (информационно-технологической погруженности) и высказано предположение относительно их влияния на поведение подростка. Выяснено место творчества в сетевой деятельности. Сделаны выводы о трансформации мотивов пользования Интернетом в подростковом возрасте. Установлено перспективы дальнейших научных исследований проблематики в направлении выяснения гендерных показателей пользования Интернетом.

Ключевые слова: подростковый возраст, мотивы, интернет-деятельность, мотивы интернет-деятельности, инструментальные мотивы, релаксационные мотивы, учебно-познавательные мотивы, коммуникативные мотивы.

Zynchenko O.V. Dynamic of motives of using the Internet in adolescent age. The problem of motivation of using Internet in adolescence is considered in the article. Theoretical review of network activity incentives classifications in the context of adolescent mental characteristics is done. The results of empirical research conducted in the age range 13-15 years are represented. The main motives of online activity at each age interval are distinguished and their semantic content is analyzed by means of factor analysis. Dynamics of each studied motivational tendency during adolescence is established. Method of studying content of motives using the Internet is presented, which has been modified to adolescence. Motivation of network communication in personal and educational sphere is analyzed. Particular attention is paid to the motive of reducing loneliness and its relationship with other components of the virtual activity. The main characteristics of the dynamics of entertaining incentives in the range 13 - 15 years are found. Indexes of educational, cognitive and instrumental motivation are found, that were manifesting in finding information and making certain activities. The changes of the playing component in the total structure of network activity during adolescence are detected. The nature of the manifestation of specific incentives (informationally-technologic immersion) for the virtual world is analysed and suggested assumption of their influence on the behavior of adolescents. The place of creativity in the network is find out. The conclusions about the transformation of the motives of using the Internet in adolescence are done. Prospects for

further scientific researches of issues towards clarifying gender indicators of using the Internet are found.

Key words: adolescence, motives, internet activity, motives of internet activity, instrumental motives, relaxation motives, educational-cognitive motives, communication motives.

Відомості про автора:

Зінченко Олександр Володимирович – аспірант Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.

Статтю подано до друку 10.04.2016.

УДК 159.9

© В. З. Лучків, 2016

В. З. Лучків (м. Житомир)

ЕМПАТІЯ ЯК ЧИННИК АСЕРТИВНОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Лучків В. З. Емпатія як чинник асертивності в юнацькому віці. Кризові трансформації сучасного українського суспільства актуалізують дослідження особистостей, які поєднують в собі не лише ініціативність, цілеспрямованість, уміння заявити та відстояти власні інтереси, а й поєднати ці уміння з толерантним ставленням до Іншого, просоціальною поведінкою, моральністю. Такі якості, перш за все, необхідно розвивати в особистостей юнацького віку, які стають суб'єктами власного життя і саме з ними пов'язане майбутнє нашої держави.

В статті доводиться, що емпатія як інтегральна якість особистості є чинником розвитку асертивності та асертивної поведінки в юнацькому віці. Виявлено позитивну динаміку інтегральної емпатії, окремих її форм (антиемпатії, співчуття, реального сприяння не на шкоду собі, альтруїстичної поведінки) та асертивності. Впродовж юнацького віку молоді люди стають більш самостійними, впевненими в собі, цілеспрямованими, відповідальними за власні рішення, співчутливими та емпатійними. Останнє допомагає їм адекватно відобразити внутрішній світ Іншого, проявляти до нього толерантність, знаходити спільні інтереси та позиції.

Дослідження статевих відмінностей показало, що хлопці, порівняно з дівчатами, є більш агресивними, байдужими, меншою мірою реально допомагають в емпатогенній ситуації та однаково з дівчатами проявляють альтруїстичну поведінку. Також виявлено спільну негативну тенденцію в розвитку емпатійності юнацтва впродовж останнього десятиріччя: значне (в два рази) зниження у нього рівня розвитку інтегральної емпатії.

Емпірично доведено, що співчуття та реальне сприяння не на шкоду собі є провідними чинниками асертивності юнаків та дівчат.

Ключові слова: інтегральна емпатія, форми емпатії, асертивність, ранній юнацький вік, зрілий юнацький вік, онтогенетична динаміка, чинники асертивності.

Постановка проблеми. Трансформація соціально-економічних та політичних умов сучасного життя актуалізує розвиток ініціативи, відповідальності, уміння протистояти маніпулятивним впливам. Водночас кризові явища в суспільстві породжують агресію, обезцінення успіхів, конформізм, страхи, демонстрацію зверхності. У зв'язку з цим актуальним є не лише оволодіння асертивною поведінкою, а й розвиток асертивності як якості особистості, яка вміє заявляти про власні інтереси, цілі та досягати їх, при цьому з повагою ставитись до оточуючих. Наразі актуальним є дослідження чинників розвитку феномену, зокрема його